

Otto Håkenstad

Nedskriverens navn Gunnar Rudi

Adresse

Fødselsår

Fødested

Er det egne opplevelser som skildres? Nei

Fortellerens navn Otto Håkenstad

Adresse Lesja

Fødselsår 1881

Fødested Lesja

Hjemmelsmannen er født og oppvokst på gården Håkenstad. Hans far – Ola Simahaugen – ble gift dit.

Gården hadde på hans fars tid 50 dekar dyrket mark, hvorav 8-10 dekar årlig ble brukt til åler (bare bygg).

Mens min far drev gården, hørte to husmannsbruk til eiendommen: Bøloghaugen og Mannkveen.

Bøloghaugen lå (og ligger fremdeles) på den andre siden av Lågen., mens Mannkveen støtte inntil husbondens jordvei. I min egen tid er Bøloghaugen blitt solgt, mens Mannkveen er inndratt under gården.

Nå selveierbruk.

Jeg har selv aldri hatt husmenn, for det ble slutt med husmannsvesenet under Håkenstad allerede mens far drev gården. I Mannkven døde folket ut, og folket på Bøloghaugen utvandret til Amerika.

Bøloghaugen: Mannen her – den siste husmannen – het Torstein Torsteinsen og konen Guri. De hadde 6 barn i ekteskapet, og mens Torsteins far levde, bodde han i huset hos dem.

Jordveien var temmelig stor, omtrent 30 mål (dekar). Som regel hadde husmannen ganske mye åker, men korndyrkingen var usikker der, så det ble ikke hvert år han fikk berget grøden før nattefrosten satte inn. Ved siden av korn (bare bygg) dyrket husmannen litt poteter, men neppe nok til forbruket. I min barndom spiste lesjingene i det hele tatt lite poteter.

Besetningen på Bøloghaugen bestod av tre kyr og et ungnaut, tre-fire sauer og muligens gris. Husmannen sanket hver høst mose i fjellet, slik både husmenn og bønder over hele Lesja hadde for vane å gjøre.

Ved og gjerdefang fikk husmannen i husbondens skog etter utvisning. Han hadde beiterett på husbondens eiendom.

Husene på Bøloghugen var disse: Stue, fjøs, løe, stabbur, et skarve eldhus og smie. Alle husene var laftet og tekket med never og torv.

Stuen hadde en grunnflate på omtrent (7x4)m² og var utstyrt med peis og en liten kjeller. Den hadde to rom – stugu og kleva – og tre vinduer plassert som på fig. Foran inngangsdøren var det en liten sval. Torstein Torsteinsen bygde i sin tid annen etasje på stuen. Hva innboet angår, kan jeg ikke gi noen opplysninger.

Husbonden eide husene, bortsett fra smie og eldhus. Disse husene hadde nemlig Torstein selv bygget, og de ble solgt på auksjon den gang han forlot bruket for å dra til Amerika. Han hadde vedlikeholdsplikt for de øvrige husene. Av disse står stuen og stabburet fremdeles.

Som leie for bruket skulle husmannen arbeide for husbonden følgende dagsverk (selvsagt uten vederlag): 6 dagsverk i våronnen, 8 i slåtten, skurd av 4 ”fullmål” skurd og 6 dagsverk under mosesankingen om høsten. 2401 kvadratalen var størrelsen på ”fullmålet”. (De 4 ”fullmål” ble regnet for å tilsvare 8 dagsverk). Dessuten skulle husmannen helst stå til disposisjon når som helst husbonden trengte hans hjelp, dog uten å være fullstendig forpliktet til dette og etter full dagbetaling. Jeg har dessverre glemt hvor stor denne var i min barndom.

Torstein Torsteinsen var ellers en dyktig håndverker – både tømmermann, snekker og smed. Innenfor disse håndverksgrenene utførte han hva slags arbeid det enn skulle være, og han ble alltid budsendt av far når han ville få laget eller reparert redskap, stelt på husene osv.

Sommerstid for Torstein mye bort på husbygging. I min barndom tjente han kr. 10 pr. uke på dette arbeidet. Det ble for det meste om kveldene han skjøttet bruket sitt. I våronnen kom han gjerne og spurte far om det var anledning til å få leid hest og redskap av ham, og som regel gikk dette i orden. Torstein betalte far for våronnhestene, men det hendte at han utførte håndverksarbeid for ham i stedet. Han kjøpte aldri matvarer her på gården. Oppgjør ble gitt etter hvert.

Hvorvidt det var håndverket eller bruket som var Torsteins hovednæring, kan jeg ikke svare på. Men han stod seg i alle tilfelle så noenlunde økonomisk sett. – Torsteins kone hadde ingen arbeidsplikt og var sjelden her på gården. Torstein var også en del ute på anleggsarbeid.

Far hadde skrevet kontrakt med husmannen. Torstein hadde bruket på oppsigelse. Fraflytning skulle i tilfelle finne sted 14. april og 14. oktober med 6 måneders varsel. Jeg vet ikke om kontrakten var tinglyst og heller ikke om husmannen hadde rett til erstatning for eventuelle forbedringer.

Mannkveen: Husfolkene her het Ola og Ymbjør (): Ingebjørg). De hadde to barn. Bruket var så lite at det ikke gav stort mer av seg enn husvære for familien. Ola levde av tilfeldig arbeid på gårdene. Jeg minnes ham bare som en gammel tufs. Da han ikke lenger kunne svare leien, dro far jordveien inn under gården, men han lot de to gamle bli boende i husmannsstuen.

Fjøset ble da revet og brukt til ved.

Ola og Ymbjør mottok ingen kommunal støtte, men folk syntes synd på dem og hjalp dem med mat på slutten. Ymbjør gikk ofte i gårdene og tigget. Når hun kom inn på et sted, pleide hun hilse og si: ”I natt viste Jesus seg for meg og sa: Gå til N.N. Der vil du få både det ene og det andre”. – Da Ymbjør ble enke, kom hun på legd. Jordveien i Mannkveen var omkring 4 mål stor. Det ble dyrket lite korn der; åkervidden kunne vel maksimum være på ett mål. I tillegg til dette hadde husmannsfolkene en liten flekk med neper og poteter.

Hele besetningen bestod av ei ku – ja, stundom stod fjøset tomt. Husmannsfolkene fikk mye melk her på gården. Noen uker om vinteren hadde de foringsku for husbonden.

Av uthus fantes i Mannkveen – foruten det vesle fjøset – en gammel løe. Husmannsfolkene eide selv husene. De var alle laftet og er nå borte.

Stuen hadde en grunnflate på om lag (5x2,5)m² og var delt i to rom – stugu og kleva. I stuguen fantes et vindu på tverrveggen, i klevaen bare en liten glugge. Dette sistnevnte rommet manglet for øvrig tregulv, og det bruktes vesentlig som oppbevaringssted for matvarer.

Stuguen var utstyrt med peis. Hele inventaret bestod av et bord som kunne hektes opp på veggen, veggfaste benker, et lite skap, en seng og en gammel krakk. Jeg kan ikke si noe om husgerådet ellers. Men det fantes verken gardiner, blomster eller bilder i stuen.

barna forlot foreldrene da de ble voksne, og det ble ingen til å svare leien for bruket etter at Ola og Ymbjør ble gamle. Jeg kan ikke huske dem såpass arbeidsføre at de kunne arbeide på husbondsgården, så jeg vet ingenting om hvordan leieforholdet hadde vært mellom far og folkene i Mannkveen. Sannsynligvis skulle husmannen svare noen få dagsverk i leie for året.

Arbeidsdagen her på gården varte fra kl. 6 om morgenen til kl. 8 om kvelden. Før en tok fatt på gagens arbeid, drakk en kaffe med lefse eller fettbrød til. Ellers hadde dagen følgende måltider: "Mårgåverd" (fra kl. 8 til ½ 9), dugurd (12-1/2 2), non (4-5) og kveldsverd (kl. 8). (Om kostholdet gir Håkenstad de samme opplysninger som Martinus Nyløkken, s. d.) jeg antar at kostholdet var noenlunde det samme hos bønder og husmenn. – far gikk alltid med i gårdsarbeidet, og det var bare ett bordhold på gården. Standsforskjellen her på Lesja var liten i min barndom.

Både slåttonn og skurdonn ble avsluttet med at en spiste rømmegraut. Husmannsbarna var i alminnelighet ikke med ved slike anledninger. Rømmegrøten ble servert til non en alminnelig hverdag.

Ellers ble husmennene bedt i alle "lag" her på gården, og de hørte med i belaget. Her på Lesja har det alltid vært alminnelig omgang mellom folk fra de ulike samfunnslagene.